

ANMELDELSER

Andreas Birkbak & Anders Kristian Munk: Digitale metoder

København, Hans Reitzels Forlag 2017
(207 sider, ISBN 978-87-412-5821-8)

Noortje Marres: Digital Sociology

Cambridge, Polity Press 2017
(240 sider, ISBN-13 978-0-7456-84-79-6)

Den digitale verdens mange online-interaktioner og -relationer synes på mange måder at frembyde såvel de største muligheder som de største faldgruber for videreførelsen af det sociologiske projekt i den nære fremtid. Ikke alene kalder Facebook-medierede venskabs- og politiske engagementsformer, Twitter- og web-baserede offentligheder, kommercielle software-platformer og -algoritmer såvel som hacker- og åben kode-drevne aktivismetypen på at blive empirisk udforsket og teoretisk begrebsliggjort på nytænkende måder. Online sociale relationer udgør samtidig brændstof for de såkaldte digitale metoder, som gennem kreativ (gen-)brug af digitalt efterladte spor fremstår som den måske mest betydningsfulde tilføjelse til den sociologiske værktøjskasse igennem de seneste årtier. Selvsamme digitale metoder rejser imidlertid også en lang række nye udfordringer, som vil optage sociologer en rum tid fremover.

Takket være to forskere ved Aalborg Universitet, Andreas Birkbak og Anders Kristian Munk, foreligger der nu en kærvkommen introduktion til disse metoder, deres muligheder og deres udfordringer, på dansk (se også artiklerne i dette temanummer). Bogen giver en god, relativt kortfattet og brugervenlig introduktion til de bredt sagt fortolkende og kvalitative traditioner, som med udspring i videnskabs- og teknologistudier (STS) og med forgreninger rundt i medievidenskaben gør digitale relationer til både genstand og ressource for social- og kulturvidenskabelig forskning. Som sådan giver bogen en række praktiske indføringer i, hvordan man kan arbejde med nye former for »digitalt født« empiri (f.eks. hyperlinks mellem hjemmesider), de analytiske redskaber, man kan bringe i anvendelse (f.eks. netværksanalyse), og de teoretiske forståelser af forholdet mellem teknologi og samfund, der kan informere ens fortolkninger.

En af de centrale aktører, som står bag de udviklinger af digitale metoder som Birkbak & Munk her introducerer, er den hollandsk-britiske sociolog og STS-forsker Noortje Marres. Hun har nu skrevet en bog, hvor hun på baggrund af godt 15 års erfaringer med analyser, eksperimenter og metodologisk refleksion fremsætter et sammenhængende program for en ny, digital sociologi. I bogen kaster hun nettet noget bredere og dybere end sine

danske fagfæller. Marres peger således på, at digitaliseringen af samfundet ikke blot giver nye muligheder, men tillige også udfordrer sociologiens faglige domæne på grundlæggende måder, i takt med at relationerne mellem det sociale liv, digitale infrastrukturer og viden om samfundet gennemløber store forandringer. Med bogen formår Marres på eksemplarisk vis at artikulere et bærekraftigt ståsted, som uden tvivl vil virke dagsordenssættende for disciplinen.

Der er således tale om to bøger, der nok deler fagligt og tematisk afsæt i ret betydelig grad, men som i øvrigt repræsenterer to ganske forskellige genrer og forfatterambitioner, fra den tilgængelige introduktionsbog (Birkbak & Munk) til den udfordrende specialistbog (Marres). Som sådan kan de med fordel læses sammen, som komplementære hjælpemidler for alle dem, der er nysgerrige over for, men endnu ikke for alvor har kastet sig ud i, nettets muligheder som genstand og ressource for sociologiske undersøgelser. Mange af dagens sociologistuderende vil uden tvivl genkende sig selv i denne beskrivelse, men (vi) andre kan bestemt med fordel læse med. Hvor Birkbak & Munk læner sig op ad en praksisnær tilgang, som er velegnet til at hjælpe læseren godt i gang med egne forsøg ud i digitale metoder, der leverer Marres i højere grad stof til den nødvendige efterfølgende refleksion, der for alvor kan give retning til en egentlig digital sociologi med distinkt betydning for fagets snarlige fremtid.

Digitale metoder som pragmatisk greb

Birkbak & Munk har bygget deres bog logisk op i seks kapitler, der gradvist lægger lag til forståelsen af digitale metoder som et sæt af praktiske, og pragmatiske, greb for sociologiske undersøgelser. Efter en kort introduktion, som opridses det (tvær-)faglige landskab omkring digitale metoder, starter de således deres centrale kapitel 2 med et velvalgt eksempel, der tager læseren med ind i overvejelser omkring brugen af digital empiri og digitale

værktøjer i et konkret undersøgelsesdesign. Eksemplet handler om platformen Allrecipes.com og går i al enkelhed ud på at afsøge, hvad man kan finde ud af omkring amerikanernes lokale madtraditioner ved at undersøge forskelle i de typer af opskrifter (med søde kartofter, majs budding og andet godt), som brugerne af platformen søger på i dagene op til Thanksgiving. Her er der tale om et typisk eksempel på en såkaldt digitalt født datakilde, nemlig søgeresultater fra en hjemmeside, der ved hjælp af diverse skræddersyede software-værktøjer og digitale interfaces (såkaldte API'er eller 'application programming interfaces') søges genanvendt til social- og kulturvidenskabelige formål. Dette er samtidig kernen i Birkbak & Munks definition af digitale metoder.

Eksemplet er således velvalgt, fordi det tillader en indkredsning og afgrænsning af digitale metoder, i relation til det omgivende metodelandskab. For det første står idéen om digitalt fødte data og værktøjer her i modsætning til de blot *digitaliserede* metoder (s. 29), såsom et online survey eller etnografi på nettet, fordi førstnævnte rejser en række distinkt nye metodeudfordringer og giver en række distinkt nye muligheder for sociologien. Det er disse udfordringer og muligheder, som Birkbak & Munks bog omhandler. Denne afgrænsning har store konsekvenser, fordi det – med forfatterens ord – indebærer en evne og vilje til at »følge mediet« og »tænke med nettet« i alle dele af en undersøgelse (s. 25). Det indebærer bl.a. et behov for at forstå basale forhold om internettet som infrastruktur, hvorfor bogens tredje kapitel indeholder simple redegørelser for alt fra servere og IP-adresser til HTML-kode og scrapere (dvs. en lille robot-kode, der automatisk høster digitalt indhold og arkiverer det i et datasæt).

Afgrænsningen hænger i anden omgang snævert sammen med skellet mellem online og offline socialitet: digitale metoder handler i sidste ende ikke blot om at undersøge nettet som mediecul-

turelt fænomen, men derimod om at undersøge samfund, kultur og politik *med* nettet som datakilde og arbejdsplads. Denne ambition rejser spørgsmålet om det, internetforsker Richard Rogers har kaldt 'online grounding' (s. 44): under hvilke betingelser er vi parate til at sige, at undersøgelser på og med nettet giver anledning til velbegrundede og valide udsagn om et bredere (også) offline-defineret socialt fænomen? Eller udtrykt med ovenstående eksempel: Hvordan sikrer vi os, at søgehistorik fra Allrecipes.com, som er geolokaliseret via IP-adresser, faktisk afspejler forskelle i det sociokulturelle fænomen »lokal madkultur« – og ikke blot f.eks. forskelle i søgeadfærd på nettet, eller måske forskelle i den tekniske konfiguration af platformen over tid? Heri ligger på mange måder de digitale metoders mest afgørende udfordring.

Birkbak & Munks tilgang til udfordringen er selverklæret pragmatisk, i ordets filosofiske snarere end hverdagslige forstand. Dette indebærer i forfatterens udlægning en høj grad af inspiration fra den såkaldte aktør-netværks-teori (ANT) og dennes, som det hedder (s. 23), radikalt empiriske og deskriptive projekt, hvor sociale fænomener undersøges og spores på datadrevne og induktive måder. I digital aftapning kommer denne indflydelseslinje primært til udtryk i en ambition om at kortlægge videnskabelige (og andre) debatter og kontroverser, sådan som de udspiller sig på og på tværs af nettets forskellige platforme. Fraregnet eksemplet med de amerikanske madtraditioner serverer bogen således en række eksempler – fra hjemmesider med vaccinemodstand (s. 108f) over dyrepolitik på Twitter (s. 116f) og vindmølleskepsis på Facebook (s. 154) til bæredygtighedsdiskussioner i Wikipedia-artikler (s. 164f) – som alle kan siges at dele en sådan optagethed af omstridte relationer mellem videnskab, teknologi, samfund og natur. Det sker dog, uden at dette tematiske sammenfald gøres til genstand for udfoldet diskussion.

I stedet koncentrerer diskussionen af eksemplerne mestendels om en række metodisk-praktiske forhold, såsom hvordan digital empiri bedst forsøges afgrænset i en konkret undersøgelse (kapitel 4), samt hvordan der kan trækkes på basale redskaber og indsigter fra netværksanalysen i produktionen, visualiseringen og analysen af digitale data (kapitel 5). Endelig afrundes bogen med en diskussion af den måde, digitale undersøgelser typisk selv griber (performativt) ind i det undersøgte felt og de mange vanskelige forskningsetiske spørgsmål, dette forhold giver anledning til (kapitel 6). Alle disse ting vil – i denne anmelders erfaring og vurdering, som tidligere digital amatør og nuværende praktiker inden for og underviser i digitale metoder – vise sig særdeles brugbare for den sociologisk-digitale nybegynder, der med bogen i hånden guides kompetent rundt i sine første undersøgelser på og med nettet. Det er samtidig en ikke ubetydelig bedrift, at forfatterne formår at gøre den ret beset komplicerede måde, hvorpå nettet konstant sammenblander tekniske og kulturelle faktorer, anskueligt for en læser, der hermed opnår redskaber til en kompetent fortolkning af digitale data og relationer.

Der kan dog stadig, i denne anmelders øjne, rejses visse spørgsmål til det greb, hvormed bogen selv udfører sin egen kortlægning og afgrænsning af det digital-metodiske felt på en, måske, lidt for pragmatisk måde (nu i ordets hverdagslige forstand). Således havde det været formålstjenligt, vil jeg mene, om bogen i lidt højere grad havde indeholdt en (kritisk) diskussion af de mange andre samtidige og fra forfatterens egen ANT-position helt forskelligartede tiltag i retning af en digital (eller digitaliseret) sociologi, som konkurrerer på feltet i disse år. Det gælder ikke mindst den såkaldte »beregningmæssige« (*computational*) socialvidenskab, som i kølvandet på det, bogen her kalder »big data-bølgen« (s. 57), allerede har opnået en ikke ubetydelig gennemslagskraft som en art neo-

positivistisk forskningsprogram. Dette program samler fysikere, økonomer, psykologer og andre i jagten på generelle og måske ligefrem universelle såkaldt »datadrevne« indsigter i *den menneskelige adfærd* (forstået i bestemt form ental). Her mobiliseres digitale spor og relationer med andre ord som led i en ret beset gammeldags socialvidenskabelig bestræbelse, hvor »mere og bedre data« bliver et forskningsmæssigt løsen i sig selv.

Ved ikke for alvor at diskutere brudfladerne og forskellighederne til denne beregningsmæssige tilgang risikerer bogen her for det første at overdrive graden af generel opslutning til sit eget metodeprogram, fordi det til tider får lov at fremstå som synonymt med al digitalt arbejden- de samfunds- og kulturvidenskab. Det sker f.eks., når digitale metoder, i forfatterens ANT-forstand, præsenteres som et projekt der – allerede – rækker på tværs af en lang række discipliner, inklusive web science og programmering (s. 63); en påstand, der fremstår en anelse tvivlsom. På den anden side forsømmes hermed den opgave, der består i at skabe det kritiske bolværk, der – også i denne anmelders optik – med tiden bør oprettes mod de mere reduktionistiske dele af den beregningsmæssige tilgang (som, omvendt, ikke i sig selv kan skæres over én kam). Her kan man indvende, at noget sådant i en vis forstand ikke lader sig rumme i en relativt kortfattet introduktionsbog, som allerede kommer godt og langt omkring. Omvendt er det så også her den nysgerrige sociolog med fordel kan fortsætte læsningen hos Noortje Marres.

Digital sociologi som radikal eksperimentalisme

Noortje Marres' nye bog består ligeledes af seks kapitler, som dog er struktureret noget anderledes og ud fra betydeligt flere og mere snørklede teoretiske mellemregninger, end tilfældet er hos Birkbak & Munk. Jeg vil her holde mig til den røde tråd i bogens argument og dermed bl.a. springe ellers interessante diskussioner om teknologi-samfunds-relationer (kapi-

tel 4) og digitale offentligheder (kapitel 5) over. Som resten af bogen er disse hver især vigtige, men ganske teoretisk udfordrende bidrag.

I lighed med sine danske kolleger starter Marres imidlertid sin indkredsning af, hvad digital sociologi (og altså ikke digitale metoder) er for en størrelse, gennem en diskussion af ét i hvert fald på overfladen simpelt eksempel. Eksemplet omhandler den såkaldte Samaritan Radar, en social-medie-applikation (app) udviklet af en britisk velgørenhedsorganisation (Samaritans) med henblik på at bruge tekstanalyse af Twitter-data som led i organisationens arbejde med selvmordsforebyggelse. Konkret ville app'ens algoritmer benytte en art »humøranalyse« (*sentiment analysis*) til at scanne statusbeskeder (tweets) i real tid og herudfra udlede brugere angiveligt »i risiko« for selvmord, hvorefter den ville sende besked til brugerens Twitter-følgere med opfordring til at »række ud« på passende vis. Måske ikke overraskende blev app'en hurtigt lukket ned, i takt med at den blev hvirvlet ind i en kritisk diskussion om privatliv, teknologisk hybris og meget andet. Også som sådan er den typisk, foreslår Marres, for en række digitale udviklinger.

Selvmordsforebyggelses-app'en er således i første omgang symptomatisk, hævder Marres (s. 7), fordi den fremviser en udbredt tiltro til (en bestemt slags) socialanalyse og dennes kapaciteter til at løse sociale problemer i et gennemdigitaliseret samfund. Den metodiske teknik, som Samaritan Rader ville benytte – en simpel variant af automatiseret tekstanalyse på Twitter-data – er ikke principielt forskellig fra, og låner tilmed træk fra, digitale metode-teknikker, der samtidig vinder indpas i sociologi og socialforskning. Som sådan er app'en et billede på den stadig tættere sammenvævning af digital teknologi, hverdags- og samfundsliv samt socialvidenskabelig viden og forskning, der ifølge Marres netop er definerende for et digitalt (videns-)samfund. I forlængelse heraf defineres den

digitale sociologi, som Marres ønsker at skrive frem, ved sin evne til at underkaste denne tredobbelte »interaktivitet« – mellem teknologi, samfund og viden – grundige former for udforskning, analyse og fortolkning. Og på dette punkt, siger Marres klart (s. 35), adskiller digital sociologi sig fra den beregningsmæssige socialvidenskab.

Dette afsæt betyder imidlertid også, som antydnet, at Marres tvinges ud i en anderledes dybdegående kritisk-refleksiv spørgen til digitale metoder og disses placering som genstand for metodefornyelse og –forhåbning i sociologien selv, end hvad man finder hos Birkbak & Munk. Marres slår denne udfordrende tone an fra start, når hun i åbningskapitlet deklarerer (s. 21), at »det digitale ikke løser sociologiens problemer« (min oversættelse). Tværtimod, fortsætter hun, så destabiliserer og fremviser det digitale alle problemerne og udfordringerne ved at bedrive socialvidenskab – og, tilføjer hun, dette endvidere på måder, som vi som sociologer faktisk bør tilstræbe at gøre tilgængelig for kollektiv udforskning hinsides vores egne rækker. På denne vis indskriver Marres en art demokratisk vindsyn dybt i sit program: på baggrund af grundig forudgående afsøgning når hun i sidste ende (kapitel 6) frem til, at digital sociologi må ses som en måde at være involveret i det digitale samfunds egne problemer, langs akser, der bekender sig til værdien af offentlig intelligens og involvering i socialforskning.

Heldigvis står den digitale sociologi ikke uden værdifulde fortilfælde for denne type af tænkning i sociologiens egne analytiske traditioner, hvorfra den kan finde næring til sit fremtidsrettede program (hvad Marres da også netop selv gør bogen igennem). Til trods for at hun er bredt og solidt orienteret på dette faghistoriske punkt, så henter Marres i særlig grad inspiration i etnometodologien og dennes betoning af, at det sociale liv kan siges at have et iboende »metodisk« islæt (kapitel 2). Digitale medieteknologier gør etnometodologiens afsæt empirisk

plausibelt: med platforme som Facebook bliver det i stigende grad gjort eksplicit for enhver, og ikke blot sociologen, at redegørelser (*accounts*) for ens sociale liv er en central del af selvsamme sociale liv. I tråd hermed bliver digitale platforme til centrale redskaber i alskens magtfulde »redegørligheds-regimer« (*accountability regimes*), med potentielle implikationer for alt fra personlig status (hvor mange likes har jeg?) over privatøkonomi (vil banken give mig et lån?) til demokratiets tilstand (er Twitter et ekkokammer for eliten?). Denne dybtliggende relation mellem socialt liv og redegørelserne for det er således, påpeger Marres (s. 69), en vigtig del af svaret på, hvorfor sociale medier er »sociale« – noget, der ellers langt fra er indlysende.

Denne type af overvejelser vejleder således Marres' definition af digital sociologi: Digital sociologi, siger hun (s. 40), kendetegnes ved en slags bevidsthed om eller, bedre sagt, en aktivt undersøgende omgang med de gennemgående roller, som digitale teknologier nu spiller for socialforskningen. Digital sociologi er en digitalt »apparat-bevidst« (*device-aware*) sociologi, på samme måde som »miljøsociologi« er en sociologi, der aktivt udforsker miljøaspekter af snart sagt alle sociale fænomener. Formuleret på denne måde rummer digital sociologi meget mere end digitale metoder: det markerer en sociologisk tilgang, der på én og samme tid omgås »det digitale« som fænomen for undersøgelse, som metodisk tilgang og som platform for interaktion med det øvrige samfund. Om end Marres anerkender, at disse tre digitale aspekter – fænomen, metode og platform – kan være mere eller mindre markerede i en konkret undersøgelse, så er det i sidste ende relationen mellem de tre aspekter, der markerer »det nye« ved digital sociologi.

Definitionen har den fordel, at den dels leverer et ståsted, hvorfra andre, herunder de beregningsmæssige tilgange til digitale data, kan kritiseres: sådanne tilgange er simpelthen for snævre og begræn-

sede, fordi de undlader at gøre digital interaktivitet mellem teknologi, samfund og viden til genstand for analyse. Omvendt giver den samtidig en målestok for at spørge, om de distinkt digitale metoder, der vokser frem i sociologien i disse år, faktisk kan siges at være »nye« – og, mere normativt set, om vi »har brug for« nye metoder? (kapitel 3). Her påpeger Marres f.eks. på overbevisende måde, at de netværksanalytiske teknikker, der nu benyttes i digitale analyser, har en snart 100-årig historie i sociologien bag sig, og at en bevidsthed herom formentlig vil bestyrke forsøget på ikke at genopfinde for mange (metode-)hjul med for mange indbyggede (metode-)defekter. Men hvor teknikken som sådan altså langt fra er ny, så fastholder Marres, at vi i høj grad har brug for nye former for digitale undersøgelser, der netop udfordrer ellers ofte alt for snævre forståelser af relationer mellem begreber, metoder, teknikker og praksis. Digital socialforskning kræver en tilgang til metoder, der er lige dele (selv-)kritisk og kreativ (s. 115).

Disse principielle overvejelser over den digitale sociologis mulighedsbetingelser sættes på mange måder på spidsen i Marres' interessante overvejelser over eksperimentets genkomst i socialforskningen (s. 98ff). Eksperimentet er trods alt den »interaktive« undersøgelsesform par excellence: gennem at gribe intervenserende ind i verden opnår den eksperimentelle forsker (antageligt) en grad af kontrol over »årsager« og »virkninger«, som ingen andre metoder kan matche. Ikke overraskende står eksperimentelle tilgange således stærkt i den beregningsmæssige socialvidenskab, ligesom store digitale koncerner som Facebook løbende udfører eksperimenter på deres brugere (os!). Heldigvis nøjes Marres ikke med at kritisere sådanne praksisser fra et (forsknings-)etisk perspektiv, om end dette selvsagt er relevant. Hun foreslår derimod, at den digitale sociologi *selv* må tilstræbe en anderledes form for eksperimentalisme, hvor udsagn og viden hele tiden »sættes på prøve« i

det digitale samfunds interaktive loops. Digital sociologi, kan man sige, kræver en art »selv-eksperimenterende« omgang med egne metoder og validitetskriterier. Kun sådan kan den løbende udvikle sig i dialog med et digitalt samfund.

Mellem normalvidenskab og revolution

Marres' program for en digitalt reformeret, apparat-bevidst og selv-eksperimenterende sociologi er, som det forhåbentlig fremgår, aldeles interessant, vidtrækkende og ambitiøs, uanset om man opfatter sig selv som en digitalt arbejdende eller blot -interesseret sociolog eller ej. Som læser tvinges man til at tænke dybt og grundigt over det digitale mange indflydelseslinjer i det sociale liv, og man tvinges ikke mindst til at tænke dybt og grundigt over sociologiens egne indbyrdes konkurrerende metodiske og teoretiske traditionslinjer – alt imens man tilbydes værktøjer til at se disse i nyt, digitalt lys. Bogen bør således være pligt- og lystlæsning for alle, der interesserer sig for fagets fortid, nutid og fremtid, og som anerkender det ret indlysende forhold, at særligt fremtiden nødvendigvis vil blive digitalt farvet. Marres har her den oplagte kvalitet, at hun skriver som det modsatte af en digital-sociologisk apolog: som kyndig ekspert på feltet er hun den første til at påpege de afgrundsdybe udfordringer, vi står overfor som fag.

Skal man drage fuld nytte af Marres' vidtrækkende idéer, så står man sig imidlertid som digitalt nyankommet sociolog ved at starte med Birkbak & Munks glimrende introduktion til digitale metoder – og, i bredere forstand, ved at starte med deres velplacerede opfordring til at starte i metodisk praksis. Det er formentlig først, når man på egen krop har erfaret de mange vanskeligheder, der hurtigt melder sig, når man forsøger at omdanne et ellers nok så uskyldigt Facebook-datasæt til brugbare og valide udsagn om et sociologisk fænomen, at man for alvor vil forstå og værdsætte Marres' refleksioner herom.

Derfor har Birkbak & Munk i denne anmelders øjne også i sidste ende ret, når de argumenterer for en pragmatisk tilgang til digitale metoder, i såvel ordets hverdagslige som filosofiske forstand. Og dette til trods for at de, som nævnt, springer lidt let hen over mellemregningerne. Det er netop den type mellemregninger, Marres leverer i sin vision for en selv-eksperimenterende sociologi. Hvis digitale metoder her kunne blive til løftestang for en *generel* re-orientering af sociologiens omgang med metoder og undersøgelser, der ligger i tråd med Marres' og Birkbak & Munks fælles faglige afsæt, så var der

ikke længere tale om en snæver digital udvidelse af sociologiens øvrige, normalvidenskabelige praksis. Så var der, vil jeg hævde, tale om en mindre faglig revolution. Og den ville i sidste ende have relativt lidt at gøre med det digitale som sådan, og mere med at gentænke vilkårene for sociologiens interaktivitet (Marres) med det omgivende samfunds dynamik. Måske vi skulle se at komme i gang?

Anders Blok
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet